

ยุทธศาสตร์แห่งอำนาจกับโศกนาฏกรรมของยมโดย*

The Strategy of Power and the Tragedy of Yomdoy

พวงเพ็ญ สว่างใจ**

Puangpen Sawangjai

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทของตัวละครชายและหญิงในบทละครเรื่อง “เจ้าลาย” บทพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ผลการศึกษาพบว่าการนำเสนอบทบาทของตัวละครมีมุมมองแบบปิตาธิปไตยซึ่งแฝงไว้ด้วยยุทธศาสตร์แห่งอำนาจ ได้แก่ อำนาจของบิดาที่มีต่อบุตร และอำนาจของมูลนายที่มีต่อไพร่ และสะท้อนภาพมายาคติเกี่ยวกับเพศสถานะของหญิง อันนำไปสู่การลดทอนสถานะของหญิงซึ่งทำให้เกิดโศกนาฏกรรมของตัวละครหญิง นอกจากนี้มีการเพิ่มคุณค่าความเป็นหญิงในด้านสิทธิความเป็นมนุษย์ด้วย แม้ว่าจะมีการเพิ่มคุณค่าความเป็นหญิงใน

* ปรับปรุงจากบทความเรื่อง “จากนิทานพื้นบ้านเรื่อง ‘ตาม่องล่าย’ สู่บทละครเรื่อง ‘เจ้าลาย’ : มรดกทางวรรณคดีที่สะท้อนวิถีไทย” นำเสนอในการประชุมทางวิชาการเพื่อนำเสนอผลงานวิจัยในงานราชภัฏเพชรบุรีวิชาการ “สืบสานภูมิปัญญา พัฒนาสู่อาเซียน” วันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๖

** อาจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

ด้านสิทธิความเป็นมนุษย์ แต่ถึงกระนั้นตัวละครชายก็ยังมีสถานะที่เหนือกว่าตัวละครหญิง ทั้งนี้เพราะตัวละครหญิงต้องตกอยู่ภายใต้ร่มเงาของครอบครัวที่มีผู้ชายเป็นใหญ่นั่นเอง

คำสำคัญ* : ยุทธศาสตร์แห่งอำนาจ โศกนาฏกรรม ปิตาธิปไตย มายาคติ เพศสถานะ

Abstract

This paper aims to study the roles of male and female characters in the Thai dance play “Chaolai” of Prince Narathippraphanphong. The results of the study show that the character roles have been presented from a patriarchal point of view, which includes the strategy of power : the father’s power to the daughter and the master’s power to the commoner, reflecting the mythologies of female gender. This leads to the decrease of female roles and the tragedy of female character, and the increase of the female values in human rights. In spite of increasing the female values

* ยุทธศาสตร์แห่งอำนาจ หมายถึง ร่างกายคนเป็นแหล่งอำนาจอย่างหนึ่ง และการมีอำนาจเหมือนกันสามารถแสดงด้วยการเป็นเจ้าของร่างกาย โศกนาฏกรรม หมายถึง บทละครที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชะตากรรมของตัวละครเอกและจบลงด้วยความหายนะ ปิตาธิปไตย หมายถึง แนวคิดที่มีบรรทัดฐานว่าผู้ชายคือศูนย์กลางของสังคม ดังนั้นผู้ชายจึงเป็นเพศที่เหนือกว่า และมีความสำคัญมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายจึงจำกัดบทบาทของผู้หญิงได้ตามความต้องการ มายาคติ หมายถึง ความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้นจนดูเป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดความคุ้นเคยและหลงเชื่อ จนนำมาปฏิบัติหรือนำมาเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เพศสถานะ หมายถึง การแบ่งเพศชายและหญิงตามกายวิภาค และถูกกำหนดโดยสังคมและวัฒนธรรมที่กำหนดความเป็นชาย-หญิงตามความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทชายหญิง ลักษณะเฉพาะประจำเพศ และความเป็นตัวตนของชายหญิงที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา

in human rights, male characters still have predominant roles over female ones. The reason is that female characters still live under the shadow of families which are run by males.

Keywords : Strategy of Power, Tragedy, Patriarchy, Mythologies, Gender

ที่มาของเรื่อง

บทละครเรื่องเจ้าลายเป็นบทพระนิพนธ์ในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ หน้าปกของหนังสือกล่าวไว้ว่า “เรื่องเจ้าลายเป็นตำนานครั้งดึกดำบรรพ์อย่างลือเลื่อง ตีตกปากชาวชายทะเลฝั่งตะวันตก” (กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ๒๔๗๑ : หน้าปก) พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงพระนิพนธ์เรื่องเจ้าลายในปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ ในตอนท้ายของหนังสือกล่าวว่า เมื่อพระองค์ทรงพำนักอยู่ที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี พระองค์ทรงฟังตำนานเรื่องตามองลาย แล้วจึงทรงพระนิพนธ์เรื่องเจ้าลายขึ้น

บทละครเรื่องเจ้าลายไม่มีการแบ่งเป็นชุดหรือฉาก แต่ดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ เนื้อเรื่องมีการบอกตอนตามเหตุการณ์สำคัญเป็นช่วง ๆ เริ่มต้นด้วย “บทเบิกเรื่อง” กล่าวถึงพระเจ้าเสือฟ้าว่าทรงครองเมืองทวารวดี และกล่าวถึงเจ้าลายว่าเป็นพระราชโอรสของเจ้าเสือฟ้า ทรงครองเมืองเพชรบุรี และจบด้วย “บททอสนะพจนานา” ซึ่งเล่าถึงการที่ทรงพระนิพนธ์เรื่องนี้ ดังความว่า

พอเพลินจิตผิดไหนใครได้อ่าน ใครเอ่ยวานโปรดแปรแก้อักษร
ให้ไพเราะให้*เหมาะสำหรับทรัพย์นคร เมื่อนิกรเพื่อนสยามอ่านตามใจ
(บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๑๙๑)

* ผู้เขียนคัดลอกข้อความให้ตรงตามต้นฉบับ

บทละครเรื่องเจ้าลายมีคำประพันธ์ที่หลากหลาย ได้แก่ กลอนบทละคร เพลงพวงมาลัย และกลอนห้วนเดียว คำประพันธ์เหล่านั้นล้วนนำมาให้ได้เหมาะสมกับการดำเนินเรื่อง การบรรยายพฤติกรรม อารมณ์ และความรู้สึกของตัวละคร เช่น ใช้เพลงพวงมาลัยเมื่อเล่าเหตุการณ์ตอนที่ยมโดยออกไปเก็บแดงโมโนไร การนำเพลงพวงมาลัยซึ่งเป็นเพลงชาวบ้านมาใช้ในเหตุการณ์ตอนนี้จึงเหมาะสมกับบรรยากาศในเรื่อง ดังความว่า

ดอกเอ๋ยเจ้าดอกกรักร่	สงสารชาวทะเลของเพื่อนเอย
แสวงหากษัตริย์ประสาไซ	เป็นไม้โตโง้งจับแค้นขบร้อง
(สร้อย) ซ้อเอ๋ยเจ้าซ้อประยง	สงสารชาวดงของเพื่อนเอย
เสียดจ้อยจ้อยส่ำออยแผลงบรรเลงไพร	เบิกบรรเทิงระเริงฤทัยไร้สยง
(สร้อย) ดอกเอ๋ยเจ้าดอกมิรู้โรย	สงสารสาววมโดยของเพื่อนเอย
ทวยเทวัญสวรรค์วังพึ่งเพราะพร้อง	พรานป่าปองอำมะหิตคิดแต่ยิง
(สร้อย) พวงเอ๋ยเจ้าพวงมาไล	สงสารสาวชาวไร่ของเพื่อนเอย

(บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๕๑-๕๒)

นอกจากนี้บทละครเรื่องเจ้าลายมีเนื้อเรื่องที่ดัดแปลงจากนิทานพื้นบ้านเรื่องตาม่องล่าย ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นตำนานสถานที่ในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ชุมพร และเพชรบุรี คือ เขาม่องล่าย เกาะนมสาว อ่าวแม่รำพึง เขาสามร้อยยอด และเขาเจ้าลาย นิทานเรื่องนี้มีอยู่หลายสำนวน ส่วนใหญ่จะมีเนื้อเรื่องที่ใกล้เคียงกัน สรุปเนื้อเรื่องได้ว่า ครั้งหนึ่งนานแล้วมีสามีภรรยาคนหนึ่ง ภรรยาชื่อวานางรำพึง ส่วนสามีนั้นชื่อวานายม่องล่าย และมีบุตรสาวคนหนึ่งชื่อว่ายมโดยซึ่งงดงามมาก ยมโดยรักอยู่กับเจ้าลายตาม่องล่ายไม่ได้รักเกียจเจ้าลาย

ฝ่ายเจ้ากรุงจีนทรงชอบพอยมโดย นางรำพึงขึ้นชอบเจ้ากรุงจีนเพราะมีสมบัติมากจึงอยากจะให้มาเป็นบุตรเขย ทั้งนางรำพึงและตาม่องล่ายต่างก็ปกปิดเรื่องที่มีคนมาขอบุตรสาว เมื่อเจ้าลายมาสู่ขอยมโดยกับตาม่องล่าย ตาม่องล่ายก็ให้ด้วยความเต็มใจ แต่ก็ได้บอกนางรำพึง ฝ่ายนางรำพึงเมื่อเจ้ากรุงจีนมาสู่ขอยมโดยพร้อมนำแก้วแหวนเงินทองมาให้มากมาย นางรำพึงก็ยกยมโดยให้โดยไม่ได้ออกกล่าวสามี

ในวันแต่งงาน เจ้าลายและเจ้ากรุงจีนต่างก็ยกขันหมากมาพร้อมกันโดยไม่ได้อ

นัดหมาย และตามองลายและนางรำฟุ้งต่างก็จัดเตรียมของสำหรับงานแต่งงาน โดยไม่บอกให้อีกฝ่ายทราบ เมื่อเจ้าลายและเจ้ากรุงจีนมาถึง ตามองลายโกรธมากและทะเลาะกับภรรยา ต่างขว้างปาข้าวของใส่กัน ตามองลายฉีกร่างของยมโดยออกเป็นสองซีก แล้วโยนซีกหนึ่งไปให้เจ้าลาย ส่วนอีกซีกหนึ่งโยนไปให้เจ้ากรุงจีน

ส่วนเรื่องเจ้าลายมีเนื้อเรื่องที่แตกต่างกับเรื่องตามองลาย เรื่องมีว่าเจ้าลายเป็นพระราชบุตรของพระเจ้าเสือฟ้าผู้ครองกรุงทวารวดี พระเจ้าเสือฟ้าทรงยกเมืองเพชรบุรีให้เจ้าลาย เจ้าลายทรงมีรูปงาม และโปรดประพาสป่าเพื่อล่าสัตว์ ทรงออกเดินทางจากเมืองเพชรบุรีไปยังอำเภอปราณบุรี

เรื่องกล่าวถึงตามองลายว่าเป็นนายพราน เขาอาศัยอยู่ที่ริมหาดอำเภอปราณบุรี มีภรรยาชื่อนางรำฟุ้งและมีบุตรชื่อยมโดย ยมโดยเป็นหญิงรูปงามและมีความเป็นกุลสตรี ทิดโยนหลงรักและมาสู่ขอนางแต่นางปฏิเสธ ต่อมาง่าวมะขวิดบุตรชายของนายพรานทั้งก่อนได้บอกบิดาให้มาสู่ขอยมโดย ตามองลายยกยมโดยให้ง่าวมะขวิด ในวันแต่งงานยมโดยไม่ยอมเข้าพิธี ในคืนเช้าหง่าวมะขวิดปลุกปล้ำยมโดย แต่มองลายขัดขืนและพลังมือช่างง่าวมะขวิด เมื่อตามองลายทราบเรื่องจึงรีบนำศพนางมะขวิดไปฝังแล้วทำลายหลักฐานเสีย พรานทั้งก่อนเข้าใจว่าบุตรชายหายสาบสูญจึงอนุญาตให้ยมโดยกลับไปอยู่กับบิดาตามเดิม

วันหนึ่งเจ้าลายออกประพาสป่า ทรงพบยมโดยซึ่งกำลังเก็บแตงโมในไร่ ทั้งสองมีจิตเสน่หาต่อกัน พอตกกลางคืนเจ้าลายทรงเข้าหามโดยและได้นางเป็นชายา เมื่อนางรำฟุ้งทราบความจึงขอให้เจ้าลายมาสู่ขอยมโดย เจ้าลายทรงขอให้ขุนนางผู้ใหญ่มาสู่ขอยมโดยกับตามองลาย ตามองลายตอบตกลง ส่วนเจ้าลายรีบเดินทางไปหาพระราชบิดาเพื่อขอพระราชอนุญาต เจ้าเสือฟ้าทรงไม่ยินยอม แต่เมื่อทอดพระเนตรเจ้าลายที่ทรงชูปดอมเพราะตรอมพระทัย พระองค์จึงมีพระราชอนุญาตให้เจ้าลายไปสู่ขอยมโดย เจ้าลายจึงทรงออกเดินทางมาหามโดย ในเวลาต่อมาเกิดไข้ทรพิษระบาด ตามองลายพาครอบครัวอพยพไปทางใต้ ส่วนเจ้าลายนั้นยังไม่หายจากพระอาการประชวร เสนาอำมาตย์จึงทูลขอให้พระองค์ชะลอการเดินทางก่อน เจ้าลายทรงพำนักในป่าและให้ทหารนำพระราชสาส์นมาแจ้งแก่ยมโดย

ฝ่ายเจ้ากรุงจีนทรงสุบินเห็นสตรีผู้หนึ่งทั้งงดงามมากมายืนเคียงข้างพระองค์ พระองค์ทรงให้คนวาดภาพนางไว้ ทรงมีพระบรมราชโองการให้ขุนนางชื่อดังก็ประกาศ

๑๔๖ พวงเพ็ญ สว่างใจ

หาหญิงที่มีหน้าตาเหมือนหญิงที่ทรงสุบิน และจะพระราชทานรางวัลให้แก่คนที่นำนาง มาถวายพระองค์ เฒ่าปั้งบักผู้เคยค้าขายแถบมลายูและเคยไปมาหาสู่กับตาม่องล่ายได้ ทราบความก็รีบไปพบตงก๊กและจะพาตงก๊กไปพบกับยมโดยที่เกาะหลัก ตงก๊กนำความ ไปกราบบังคมทูลเจ้ากรุงจีน พระองค์ทรงดีพระทัยมาก ทรงนั่งเรือสำเภาไปหายมโดย

เมื่อเจ้าเมืองกรุงจีนเสด็จมาถึงหมู่บ้าน นายพรานตงก๊กและเฒ่าปั้งบักแจ้งแก่ ตาม่องล่ายว่า เจ้ากรุงจีนจะทรงอภิเษกกับยมโดย ตาม่องล่ายขอให้เจ้ากรุงจีนเสด็จ มาพบ เมื่อเจ้ากรุงจีนทอดพระเนตรเห็นยมโดยก็ทรงมีจิตเสน่หามาก ทรงสูชขนางกับ บิดาและทรงแต่งตั้งนางเป็นมเหสีเอก ทรงแต่งตั้งตาม่องล่ายเป็นได้อ่อง ตาม่องล่าย ปฏิเสธ เพราะได้ยกยมโดยให้แก่เจ้าลายแล้ว เจ้ากรุงจีนพิโรธมาก ทรงมีพระบรม ราชโองการว่า ภายในสามวันหากตาม่องล่ายไม่ส่งยมโดยมาให้พระองค์ พระองค์จะ ทรงยกกองทัพอัปรากับเจ้าลายและเจ้าเสือฟ้า เฒ่าปั้งบักบอกตาม่องล่ายว่าให้นั่งเรือใบ หนีไปที่อำเภอบ้านแหลม แต่ตาม่องล่ายไม่หนี และไม่ยกยมโดยให้แก่เจ้ากรุงจีน ฝ่าย ยมโดยนั้นรู้สึกทุกข์ใจมากด้วยเกรงว่าจะมีการสูญเสียเลือดเนื้อ โดยเฉพาะฝ่ายเจ้าลาย ที่มีกองกำลังทหารน้อยกว่า ในเวลานั้นเสนาเพชร ได้มาที่บ้านของนาง และแจ้งว่าเห็น ทหารจีนสองแสนคนอยู่ที่บริเวณบ้านของนาง เขานำพระราชสาส์นของเจ้าลายมาให้นาง ยมโดยปลดสังวาลย์ที่เจ้าลายพระราชทานให้ถวายคืนพระองค์ และเขียนหนังสือตอบ พระองค์ จากนั้นก็แขวนคอตาย ตาม่องล่ายแต่งศพยมโดยไปให้เจ้ากรุงจีนโดยนำร่าง นางลอยเรือไป ขณะนั้นเขาเสียใจมาก เมื่อมาถึงที่ชายหาดก็เป็นลมล้มพับและเสียชีวิต จึงกลายเป็นตำนานเขาตาม่องล่าย

เมื่อทหารนำศพของยมโดยมาถวายเจ้ากรุงจีน พระองค์ทรงเสียพระทัยมาก ทรงนำศพของนางลอยไปในทะเล ศพของนางไปอยู่ที่บริเวณเกาะแถวจังหวัดจันทบุรี เกาะนั้นจึงมีชื่อว่าเกาะนมสาว เจ้ากรุงจีนเสด็จกลับประเทศ ระหว่างเดินทางเกิดพายุ พัดจนเรือพระที่นั่งล่ม เจ้ากรุงจีนสิ้นพระชนม์ ฝ่ายนางรำพึงเสียใจมากเพราะต้องสูญเสีย สามิและบุตรในเวลาเดียวกัน นางยกทรัพย์สมบัติให้เป็นทานและบวชเป็นชี และพำนัก ที่กระท่อมแห่งหนึ่ง จึงกลายเป็นตำนานอ่าวแม่รำพึง ส่วนเจ้าลายนั้นเมื่อทรงทราบว่ ยมโดยกระทำอัตวินิบาตกรรม ทรงตรอมพระทัยจนทิวังคต ทหารจึงนำพระศพของ พระองค์ไปฝังที่ชายป่าในเขตเมืองเพชรบุรี บริเวณนั้นเรียกว่าเขาเจ้าลาย

ต่อมาเจ้าเสือฟ้าทรงทราบว่าราชบุตรทิวังคต ทรงเสียพระทัยมาก แต่ช้ารัถ้าไว้

ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านได้เทศนาสั่งสอนพระองค์ให้เข้าใจในวัฏสงสาร ทรง
ซาบซึ้งในหลักธรรม ทรงศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงทรงสร้างศาสนสถานไว้ที่เขามหา
สมณะซึ่งอยู่กลางเมืองเพชรบุรี อีกทั้งทรงให้เถรวิญญูหรือทิดโยลาสิกขาบท และทรง
แต่งตั้งทิดโยเป็นราชบุตรบุญธรรม อีกทั้งพระราชทานเมืองเพชรบุรีให้แก่อทิดโยด้วย

จะเห็นว่าเนื้อเรื่องเจ้าลายแตกต่างจากเรื่องตาม่องล่าย และเรื่องเจ้าลายมีการ
เพิ่มบทบาทของตัวละคร นอกจากนี้การเสนอบทบาทของตัวละครบางตัวมีมุมมองแบบ
ปิตาธิปไตยซึ่งแฝงไว้ด้วยยุทธศาสตร์แห่งอำนาจ และสะท้อนภาพมายาคติเกี่ยวกับเพศ
สถานะของหญิง อันนำไปสู่การลดทอนสถานะของหญิง รวมทั้งสะท้อนให้เห็นสิทธิ
ความเป็นมนุษย์กับศักดิ์ศรีความเป็นหญิงด้วย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

**การนำเสนอบทบาทของตัวละครผ่านมุมมองแบบปิตาธิปไตยซึ่งแฝง
ไว้ด้วยยุทธศาสตร์แห่งอำนาจ**

ปิตาธิปไตยหรือแนวคิดแบบชายเป็นใหญ่ (patriarchy) หมายถึง แนวคิดที่มี
บรรทัดฐานว่าผู้ชายคือศูนย์กลางของสังคม ดังนั้นผู้ชายจึงเป็นเพศที่เหนือกว่าและมี
ความสำคัญมากกว่าผู้หญิง ผู้ชายจึงจำกัดบทบาทของผู้หญิงได้ตามความต้องการ

ในเรื่องเจ้าลายนำเสนอตัวละครชายให้มีบทบาทที่สูงกว่าตัวละครหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเป็นผู้นำครอบครัว เพราะตัวละครชายถือว่าตนเป็นผู้หาเลี้ยง
ครอบครัว ในเรื่องกล่าวถึงตาม่องล่ายว่าเป็นพรานที่มีนิสัยไม่เกรงกลัวใคร และประกอบ
อาชีพจนมีฐานะมั่งมี ดังความว่า

เป็นชาติไทให้อ้ายเหล่าโคตรเค้าเพรือ	อยู่เมืองเหนือหนีโรคโชคดิบหาย
เลี้ยงมายังฝั่งทเลเพไทยบาย	รู้มุลนายท่าอะไรตามใจตัว
สืบหลายชั่วมั่วสุ่มชุมรมยุต	มีคคะลูกทักนักเลงไม่เกรงทั่ว
ชอบยิงเนื้อเสือควายตายเป็นเบือ	ขายทั้งเนื้อเขาหนังจนมั่งมี

(บทละครว่าเรื่องเจ้าลาย หน้า ๒๓)

การเป็นผู้นำครอบครัวทำให้ตาม่องล่ายมีอำนาจเหนือภรรยาและบุตร เขาแสดง
อำนาจในการเลือกคู่ครองให้มโดย เช่น เมื่อทิดโยมาสู่ขอยมโดย นางรำพึงขอให้

๑๔๘ พวงเพ็ญ สว่างใจ

ตาม่องล่ายตรวจดูดวงชะตาของทิดโยและยมโดยก่อน ตาม่องล่ายไม่ยินยอม และเมื่อ
ง่าวมะขวิดมาสู่ขอยมโดย นางรำพึงขอให้ถามความสมัครใจของบุตรก่อน ตาม่องล่าย
ไม่ยินยอมเช่นกัน เขาใช้อำนาจความเป็นสามีหามไม่ให้ภรรยาแสดงความคิดเห็นและ
ใช้อำนาจความเป็นบิดาบังคับให้ยมโดยแต่งงานกับง่าวมะขวิด ด้วยเห็นว่าง่าวมะขวิดมี
ฐานะดี ซึ่งจะทำให้เขาพลอยมีหน้ามีตาไปด้วย มีข้อความที่กล่าวถึงตาม่องล่ายว่า
บังคับให้ภรรยาอมรับการตัดสินใจของเขา โดยพยายามให้เหตุผลว่าการคลุมถุงชน
เป็นสิ่งที่เหมาะสมกับบุตร โดยนำประสบการณ์การใช้ชีวิตคู่ของตนซึ่งผ่านการคลุมถุงชน
และชีวิตคู่ที่มีความสุข อีกทั้งยังคาดอีกว่าหากง่าวมะขวิดนั้นเอาอกเอาใจยมโดย
ยมโดยก็จะมีความสุข การใช้เหตุผลของตาม่องล่ายเป็นการถือเอาความคิดของตน
เป็นใหญ่ และมีผลต่อชีวิตของบุตรอย่างยิ่ง เพราะยมโดยอาจไม่มีความสุขเมื่อแต่งงาน
กับง่าวมะขวิดก็ได้ ดังที่รำพึงพูดว่าจิตใจของนางกับยมโดยย่อมแตกต่างกัน นางมี
ความสุขในชีวิตคู่แต่ยมโดยอาจไม่มีความสุขเพราะไม่ได้รักง่าวมะขวิด แต่ตาม่องล่าย
กลับรวบรัดและให้นางรำพึงยอมรับความคิดของตนว่าหญิงกับชายมีจิตใจคล้ายกัน
การไม่เปิดโอกาสให้นางรำพึงแสดงความคิดเห็นอีก และบังคับให้ยมโดยแต่งงานกับ
ง่าวมะขวิดโดยเร็วจึงเป็นการใช้อำนาจความเป็นสามีที่อยู่เหนือภรรยาในด้านการเลือก
คู่ครองของบุตร และเป็นการใช้อำนาจความเป็นบิดาบีบบังคับให้บุตรแต่งงานเพื่อ
ความมีหน้ามีตาของตนเอง ดังความว่า

ลืมหรี้อยายอยู่ปลายโตนดหลวง

คลุมถุงชนจนแก่แก่นึกทอละ

ถึงยมโดยโหยให้ไม่เข้าหอ

ไม่ถึงไหนโง่ใจไปไยดี

รำพึงค้อนย้อนอ้างครั้งเก่าแก่

(พ่อ) โอยที่จริงหญิงกะชายใจคล้ายกัน

เถ้าทั้งถ่อนช้อนแก่งนักลงเก่า

แม้เกลียวกลมผสมกำลังทั้งปัญญา

ข้าอยู่ห้วงบ้านไกลไม่ลืเลอะ

เคยวายรักสักกะเบอะเมื่อไรมี

เจ้าบ่าวกลัวพะนอนใจซาใส่สี่

เถียงข้าชียายข้าฯจะยัน

ลูกกะแม่คนละจิตย่อมผิดผัน

อย่าหลงผืนหันเหเป็นเทว

ทั้งลูกเขาง่าวมะขวิดติดแกว่นกล้า

ช่วยยกหน้ายายกะข้าให้ถาวร

(บทละครจำเรื่องเจ้าลาย หน้า ๓๖)

บทบาทของตาม่องล่ายสะท้อนให้เห็นแนวคิดชายเป็นใหญ่ซึ่งแฝงไว้ด้วย

ยุทธศาสตร์แห่งอำนาจ (strategy of power) แบบหนึ่งของสังคมศักดินา ดังที่สัญญา หาญตระกูล (๒๕๓๖ : ๗๘) กล่าวไว้ว่ายุทธศาสตร์แห่งอำนาจ (strategy of power) แบบหนึ่งของสังคมศักดินา คือ “ร่างกายคนเป็นแหล่งอำนาจ (locus of power) อย่างหนึ่ง การมีอำนาจเหนือกันสามารถแสดงด้วยการเป็นเจ้าของร่างกาย เห็นได้ชัดในกรณีของนายกับทาส ในกรณีของมูลนายกับไพร่ในสถาบันปกครอง ในกรณีของบิดามารดา กับบุตรและผัวกับเมียในสถาบันครอบครัว”

หากเปรียบเทียบบทบาทของตัวละครชายในนิทานพื้นบ้านเรื่องตาม่องล่ายกับบทละครเรื่องเจ้าลายจะพบว่า มีความคล้ายคลึงกันในด้านยุทธศาสตร์แห่งอำนาจ กล่าวคือ สามมีอำนาจเหนือภรรยา และบิดามีอำนาจเหนือบุตร ในเรื่องตาม่องล่ายตาม่องล่ายใช้อำนาจอย่างรุนแรงต่อร่างกายของภรรยาและบุตรซึ่งเป็นความรุนแรงภายในครอบครัว เมื่อตาม่องล่ายไม่สามารถตกลงกับภรรยาเรื่องคู่ครองของบุตรได้ เขาโกรธและอาละวาดขว้างปาข้าวของใส่ภรรยา ความโกรธอย่างรุนแรงกลายเ็นความโหดเหี้ยมอำมหิตเมื่อตาม่องล่ายฉีกร่างของยมโดยออกเป็นสองซีก ซีกหนึ่งโยนไปให้เจ้าลาย ส่วนอีกซีกหนึ่งโยนไปให้เจ้ากรุงจีน ตาม่องล่ายจึงมีบทบาทเป็นผู้กระทำ (active role) ส่วนยมโดยกลายเป็นผู้ถูกกระทำ (passive role) การระบายโทสะด้วยการขว้างปาข้าวของ และการฉีกร่างกายของบุตรเพื่อความสะดวกใจที่สามารถใช้อำนาจเหนือภรรยาสะท้อนให้เห็นแนวคิดชายเป็นใหญ่ที่แฝงไว้ด้วยยุทธศาสตร์แห่งอำนาจซึ่งทำให้ผู้หญิงต้องตกเป็นเบี้ยล่างของผู้ชาย

เรื่องเจ้าลายก็สะท้อนให้เห็นยุทธศาสตร์แห่งอำนาจเช่นกัน และมีทั้งการใช้ อำนาจของบิดาที่มีต่อบุตร และอำนาจของมูลนายที่มีต่อไพร่ ในด้านอำนาจความเป็นบิดา ตาม่องล่ายบังคับให้ยมโดยแต่งงานกับง่ามมะขวิด ยมโดยต่อต้านการใช้ อำนาจของบิดาแต่ก็ไม่สำเร็จ ดังเหตุการณ์ในวันแต่งงาน ยมโดยไม่ยอมเข้าพิธีรดน้ำสังข์ ตาม่องล่ายไม่สนใจ เขาพยายามทำให้พิธีเสร็จสิ้นไป ดังความว่า

เข้าหลุด

๐ สงฆ์แปดขั้วพั่วประติสมพิธิ
สรวมเจ้าบ่าวแต่เจ้าสาวพังข้าวดู
สายสัญญาณโยงตะโพงถึงตริงประตู

สายสัญญาณโยงไปที่ม่งคลู่
จับไข้อยู่ในห้องต้องจนใจ
ม่งคลู่แยกต่างห่างกันได้

ชื่อน้ำแต่เจ้าบ่าวหนาวข้างใคร

พ่อยกบาตอดไปรดในเรือน

(บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๓๘)

ยิ่งไปกว่านั้นตามองแล้วยังพูดกับนางรำพึงว่าเขาไม่สามารถปฏิเสธเจ้ากรุงจีนได้ เพราะผู้คนจะล้มตายเป็นจำนวนมาก เขาคิดได้เพียงอย่างเดียว คือ สงศพยอมโดยไปให้เจ้ากรุงจีน คำพูดนี้สะท้อนให้เห็นถึงการใช้อำนาจเหนือร่างกายของบุตร และเป็นการบีบบังคับให้ยอมโดยแขนคอตาย ดังความว่า

ข้าเห็นแฉ่แผลเดียวเจียวรำพึง

ท่านกราดตรึงให้บังส่งอินท

แม้มันตายถวายศพจบกระหู่

คงอดสูสุดง่านสังหาญไท

(บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๓๘)

ในด้านอำนาจของมูลนายกับไพร่ เกิดขึ้นเมื่อเจ้ากรุงจีนทรงใช้พระราชอำนาจบีบบังคับให้ยอมโดยอภิเษกกับพระองค์ และทรงแสดงพระราชอำนาจเหนือยอมโดยด้วยการเป็นเจ้าของร่างกายในทางอ้อม กล่าวคือ ทรงข่มขู่ว่าหากนางไม่อภิเษกกับพระองค์ จะทรงยกกองกำลังทหารมาสู้รบกับเจ้าลาย ดังความว่า

คาบแก้ว

๐ พังทูล

ตรัสคำขาดพิฆาตราชโองการขึ้น

จะชิงนางอย่างพระทัยทั้งโล่งเฝ้า

ทั้งจะกรุพยุห้ทหารผละญเพรชร์ฟรี

มังกรสูรดูมสุสัน

ในสามวันแม้มีส่งนงบุตร

ตลอดท่าทเล่งเป็นดงผี

จนทวาราวดีล้างชีวัน

(บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๑๔๐)

ยุทธศาสตร์แห่งอำนาจของมูลนาย ทำให้ตัวละคร “ยอมโดย” ต้องประสบกับชะตากรรมที่โหดร้าย และนำไปสู่โศกนาฏกรรมที่สร้างความสะเทือนอารมณ์ให้แก่ผู้เสพวรรณกรรมได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเหตุการณ์ตอนที่ยอมโดยแขนคอตาย มีการบรรยายไว้ว่า

แต่มีข้าภรรดาภิบาลโลก

เสียงไก่ขันเอื้ออื้อแก้วแว่น

ต่างสิ้นโคกปฏิสนธิ์สมตนแสน

ให้หายแม้มัจจุราชอาจเอาตัว

ชุดกายถล่าน้ำวบยลรูปู้
เสโทชิกระริกอุราแวต้ามัว

เลือดโทรมสู่สุดาน้องสยงหัว
สาวซืมซิววิสัญญีเจียบชีวา
(บทละครจำเรื่องเจ้าลาย หน้า ๑๕๓)

พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (๒๕๔๕ : ๔๔๔) ให้ความหมายโศกนาฏกรรมว่า “ละครประเภทหนึ่งที่ว่าด้วยเรื่องของโชคและเคราะห์อันเกิดแก่ผู้มียศศักดิ์ อำนาจและตำแหน่งสูง และจบลงด้วยความหายนะ”

กอบกุล อิงคุทานนท์ (ม.ป.ป. : ๑๐๕) กล่าวว่า “โศกนาฏกรรม (tragedy) คือ บทละครซึ่งเขียนเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ได้ เนื้อเรื่องจะต้องมีสิ่งสำคัญที่เกิดขึ้นกับตัวละครเอก ซึ่งนำไปสู่หายนะในตอนจบ เดิมละครโศกนาฏกรรมนี้เป็นละครของกรีก แต่ต่อมาก็ได้เผยแพร่ไปสู่ประเทศต่าง ๆ และมีวิวัฒนาการไปในทางต่าง ๆ และแตกออกเป็นประเภทย่อย ๆ มากมาย”

สรุปว่า โศกนาฏกรรม คือ ละครที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับชะตากรรมของตัวละครเอก และจบลงด้วยความหายนะ

บทละครจำเรื่องเจ้าลายจบลงด้วยโศกนาฏกรรมของตัวละครเอกซึ่งก่อให้เกิดแรงสะเทือนใจในระดับลึกของจิตใจ เพราะให้ความกระจ่างในแก่นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงอำนาจของผู้ชายที่อยู่เหนือผู้หญิง และนำไปสู่จุดจบของตัวเอกหญิงผู้เป็นฝ่ายถูกกระทำจากคนในครอบครัวและคนนอกครอบครัว ซึ่งหญิงไม่สามารถต้านทานอำนาจของชายได้

มายาคติเกี่ยวกับเพศสถานะของสตรีกับการลดทอนสถานะของตัวละครหญิง

มายาคติ (Mythologies) คือ การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกกลบเกลื่อนจนดูเป็นธรรมชาติ เป็นกระบวนการลงให้ลงแบบหนึ่ง มิใช่โดยการโกหกหลอกลวง แต่อาศัยความหมายนั้นจนไม่ทันสังเกตว่ามันถูกสร้างขึ้น (นพพร ประชากุล ๒๕๔๙ : ๔) ในเรื่องเจ้าลายมีการสร้างมายาคติที่ทำให้เชื่อว่ากุลสตรีควรมีลักษณะดังนี้ คือ ถ้าเป็นภรรยาจะต้องปรนนิบัติสามีให้มีความสุข มีการบรรยายว่า

นางรำพึงเฝ้าปรนนิบัติสามีอย่างดีขณะที่สามีไม่สบาย ดังนี้

รำย

๑ ยายรำพึงพเน้าพหนึ่งถนอมผ้า	เห็นยังชั่วแต่ท่าจะซ้ำหาย
หมอละเกะหลักคักดีสิทธิ์ถึงพิชราย	ก็แก้คลายทุกไข้ใบจะทุกข์
- (บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๘๖)

นอกจากนี้การเป็นภรรยาที่ดีต้องต้องเคารพและเชื่อฟังสามีด้วย แม้ว่านางรำพึงจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกับสามี แต่นางก็ไม่สามารถคัดค้านเขาได้ ดังเหตุการณ์ตอนที่ตาม่องล่ายยกยมโดยให้ง้าวมะขวิดเพราะเห็นแก่ทรัพย์สินเงินทอง และความมีหน้ามีตาในสังคม และการแต่งงานครั้งนี้ยิ่งใหญ่และเลื่องลือกันว่าทัดเทียมการอภิเษกของผู้ครองเมืองเพชรบุรี เมื่อตาม่องล่ายยกยมโดยโดยไม่ปรึกษาภรรยาและถามความสมัครใจของบุตรแล้ว ภายหลังจึงมาบอกภรรยาและทำที่เป็นปรึกษาภรรยา นางรำพึงไม่พอใจเพราะต้องการให้ถามความสมัครใจของยมโดยก่อน แต่ตาม่องล่ายกลับพูดอธิบายเพื่อแก้ตัว ดังความว่า

วันฤกษ์ดีมีเถ้าแก่แต่เกะหลัก	มาผูกภักดีหมั้นคัมสนแสน
นัดวิวาห์เดือนหน้าลือชาแม่น	อภิเษกเจ้าแคว้นแดนเพชรบุรี
- เทพทอง
๑ นางรำพึงโกรธซึ่งอับอิงอุบุด	ม่องล่ายพูดปรึกษาเบือนหน้าหนี
ตบตบป้องหมองใจไม่ใยดี	แต่งบุตรทั้งคราไม่หาฤ
ตาม่องล่ายอธิบายหลายรอบ	ยายยืนตอบซังกะตายไม่วายดี
ไม่ถามเจ้าตัวลูกถูกหรือฮือ	ลูกคนถือเป็นควายคล้ายลูกแมว
แม่ลองถามความลับลูกกลับตอบ	ว่าไม่ชอบไม่ยอมอ่อนน้อมแล้ว
วันวิวาห์ท่าขุนอุ่นไม่แคล้ว	ลูกจะแซวโคกมอมตรอมใจตาย
- (บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๓๕)

นางรำพึงพยายามใช้เหตุผลเพื่อตัดทอนการตัดสินใจของสามี นางเห็นว่าการแต่งงานควรมาจากความพอใจของคู่สมรส และเกรงว่ายมโดยอาจตรอมใจตายเพราะถูกบังคับก็ได้ แต่ตาม่องล่ายกลับไม่ฟังภรรยา เขายกยมโดยให้ง้าวมะขวิด นางรำพึง

ไม่พอใจมากแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ เพราะตามองล่ายมีอำนาจเหนือนางและบุตรของนาง

การนำเสนอตัวละคร “นางรำพึง” ให้คัดค้านสามี เป็นการชี้ให้เห็นว่า ตัวละครหญิงพยายามแสดงบทบาทความเป็นมารดาที่มีสิทธิในการเลือกคู่ครองให้บุตรและดูแลสุขทุกข์ของบุตร แต่นางถูกประกอบสร้างให้ยอมรับนับถือสามีในฐานะข้างเท้าหน้าตามความเชื่อแบบจารีต ทั้งยังยึดติดกับคุณค่าของการเป็นภรรยาที่ดี จึงจำต้องยอมต่ออำนาจของสามี ซึ่งนำไปสู่การลดทอนสถานะของหญิง ในบทบาทของการเป็นผู้ให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร

ยมโดยเป็นตัวละครหญิงอีกตัวหนึ่งที่ตกอยู่ภายใต้มายาคติเช่นกัน เธอมีค่านิยมว่าบุตรที่ดีต้องมีความกตัญญูต่อบุพการี ซึ่งทำให้เธอเสียโอกาสที่จะได้อยู่กับชายคนรัก อีกทั้งมีค่านิยมว่ากุลสตรีต้องรักษานวลสงวนตัว ดังนั้นการหนีตามคนรักเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ มีการบรรยายว่ายมโดยคิดจะหนีเจ้ากรุงจีน และทอดทิ้งตามองล่ายและภรรยาให้เผชิญปัญหาเพียงลำพัง ภายหลังคิดได้ว่าถ้าทำเช่นนั้นจะเป็นการอกตัญญูต่อบิดามารดา และขาดความเป็นกุลสตรี ดังความว่า

คิดอีกทีหนีต่อทั้งพ่อแม่

ก็เลวแหลกจริตผิดผู้หญิง

ข้าเสียสัตย์ตรัสไว้จะไม่ชิง

ทรงสูงส่งก่อนวิวาห์ล้วนน่าชัง

(บทละครรำเรื่องเจ้าลาย หน้า ๑๕๒-๑๕๓)

การแสดงบทบาทของยมโดยที่ยอมอุทิศตนเพื่อรักษาหน้าที่ของการเป็นบุตรที่ดีอย่างปราศจากเงื่อนไข แฝงความหมายในระดับลึกกว่า การทำเช่นนั้นเป็นเพราะความเชื่อทางวัฒนธรรมที่ถูกสร้างขึ้น และกระบวนการขัดเกลาทางสังคมเพื่อให้หญิงมีลักษณะที่พึงประสงค์ตามค่านิยมของสังคม ซึ่งทำให้เกิดการลดทอนสถานะของหญิง นอกจากนี้ ความเป็นกุลสตรียังรื้อยรัดให้นางยอมจำนนต่อการบีบบังคับของเจ้ากรุงจีน ทั้ง ๆ ที่นางมีสิทธิที่จะอยู่กับชายคนรัก อย่างไรก็ตามยมโดยแสดงสถานะของหญิงเป็นครั้งสุดท้ายด้วยการต่อต้านพระราชอำนาจของเจ้ากรุงจีน คือ กระทำอัตวินิบาตกรรม ซึ่งทำให้เจ้ากรุงจีนทรงสะทกสะท้านกับการตัดสินใจของนางในครั้งนี้ แต่นางก็ไม่มีตัวตนอีกต่อไป

สิทธิความเป็นมนุษย์กับศักดิ์ศรีความเป็นหญิง

ในเรื่องเจ้าลายมีการแสดงสิทธิความเป็นมนุษย์ผ่านมุมมองของตัวละครทั้งในด้านการให้สิทธิความเป็นมนุษย์ การละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ และการเรียกร้องสิทธิความเป็นมนุษย์ ตัวละครที่ให้สิทธิความเป็นมนุษย์ ได้แก่ เจ้าลาย ตัวละครที่ละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ง่ามะขวิด และเจ้ากรุงจีน ส่วนตัวละครที่เรียกร้องสิทธิความเป็นมนุษย์ ได้แก่ ยมโดย

เจ้าลายทรงมองว่าหญิงก็มีสิทธิในความเป็นมนุษย์ได้เท่าเทียมกับชาย และทรงเห็นว่าผู้หญิงในอดีตเป็นเพียงผู้ที่รับใช้สามี จึงเป็นประจวบควายที่ต้องรับใช้เจ้าของ หรือ “ผู้หญิงเป็นควาย ผู้ชายเป็นคน” เจ้าลายทรงเห็นว่าผู้หญิงมีค่าสูงส่งเพราะมีความเป็นมารดา หากใครก็ตามมองหญิงว่าไม่ใช่คน และเป็นเพียงดอกไม้ที่ถูกเชยชมโดยง่าย คนผู้นั้นก็เป็นดุจเดรัจฉาน ดังความว่า

ปีแ้วน้อย

๐ จอมวัง

อัปประมาณหลงบุราณประเพณี

ไ้บุรุษชุดคางจ้งอาจร้าย

ลื้มสังเวชเพสอ่อนมารดาชน

ถวิลหวังสังเวชเพสอดีตี้

ทอดชีวีเป็นมึงสืไซ่หญิงคน

ผล้าเพื่อนตายคล้ายผะกาะผะลาผล

สับประคนเดรฉานก็ปานกัน

(บทละครรำเรื่องเจ้าลาย หน้า ๑๘)

นอกจากนี้เจ้าลายทรงมองว่าหญิงไม่ใช่สิ่งบำเรอชาย หากชายไม่ได้รักหญิง หญิงก็ไม่จำเป็นต้องยอมมอบตัวให้ การมอบตัวให้ชายที่ไม่ได้รักจะทำให้กลายเป็นหญิงงามเมือง ดังความว่า

ดลุ่มโปง

๐ เพลินใจ

แม่ทำวุ่นหนุ่นเจ้าเข้าพงพี

กูไม่รักจักหวังซังสังวาส

อย่าน้อยใจใ้กูเป็นซู้เลย

แม้มีเรือนแสงเพื่อนอย่าเชื่อนซั่ว

โยเพลินไ้มาระส่าน่าบัดสี

เห็นสตรีเป็นควายยั่วชายเซย

สังเวชชาติอ่อนแอเจ้าแม่เอ้ย

เจ้าจะเคยตัวอย่างนางงามเมือง

เป็นคู่ผัวตัวเมียไม่เสียเรื่อง

จึงสมนาริลักษณะคักดีประเทือง

วานอย่าเคื่องคำแสลงแกลงใจ

(บทละครรำเรื่องเจ้าลาย หน้า ๑๖)

ง่าวมะขวิดกลับมีพรรณณะที่แตกต่างจากเจ้าลาย เขาทราบว่ายอมโดยไม่เต็มใจที่จะร่วมหอ แต่ก็ใช้กำลังบังคับขยมิให้เป็นภรรยา ดังความว่า

โลมนอก

๐ พลิ๊กแล้วแก้วตามรรยาพิ

ชูใครน้ชันจริงหึงก่อก่อ

จะพันมือตื้อด้นอย่าผันเพ้อ

ไม่อ้อเออโดยงามก็ตามใจ

เสียแรงข้อขอมให้สมรัก

กลับอีกฮักอาละวาดประมาทให้

ไม่รักตอบชอบม้วยป่วยอาลัย

คินนี้ไม่มีกอยหละคอยดู

(บทละครรำเรื่องเจ้าลาย หน้า ๔๓)

ง่าวมะขวิดมองยอมโดยเหมือนวัตถุทางเพศ เขาชื่นชมนางว่ามีความงามและมีความเป็นแม่บ้านแม่เรือน ดังในเนื้อเรื่องที่บรรยายถึงนางว่า “อายุเจ้าสิบเก้าเข้าหมั้นเข้าครว ชอบถ่อมตัวงามปลั่งข้งผลับผลุบ” จึงเหมาะสมที่จะเป็นภรรยาของเขา ง่าวมะขวิดมีพรรณณะว่าเมื่อเข้าพิธีแต่งงานแล้ว ผู้ที่มีสถานภาพเป็นสามี ย่อมมีสิทธิเหนือร่างกายของภรรยา เขาจึงใช้อำนาจความเป็นสามีมากดขี่ภรรยาด้วยการบังคับขืนใจ

แม้ว่าง่าวมะขวิดจะล่วงละเมิดทางเพศ แต่ยอมโดยก็ได้เรียกร้องสิทธิความเป็นมนุษย์โดยต่อสู้อย่างสุดกำลัง นางยื่นกรานปฏิเสทที่จะเป็นภรรยาของเขา และด่าว่าง่าวมะขวิดด้วยถ้อยคำที่เผ็ดร้อน ดังความว่า

ยอมโดยแค้นแสนแค้นแน่นอระ

อ้ายมะตะกะโจรอุบาทว์สัญชาติไพร่

พอคนหลบขยับย่องเข้าห้องใคร

มึงรู้ไหมออกไปเสียให้พ้น

กูเป็นหญิงจริงอยู่แต่กูรัก

สงวนศักดิ์สมหญิงอย่างหยิ่งด้น

มึงหรือกูรู้เช่นต่างเป็นคน

เสือกอ่ยารนหาฉิบหายตายหนะมึง

(บทละครรำเรื่องเจ้าลาย หน้า ๔๑)

พฤติกรรมของยอมโดยสะท้อนให้เห็นถึงการเรียกร้องสิทธิความเป็นมนุษย์ และศักดิ์ศรีของลูกผู้หญิงที่ไม่ยอมให้ใครมาล่วงละเมิดได้โดยง่าย

๑๕๖ พวงเพ็ญ สว่างใจ

อย่างไรก็ตามความเป็นหญิงต้องพ่ายแพ้แก่อำนาจของความเป็นชาย เมื่อเจ้ากรุงจีนผู้ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจเกิดหลงใหลมโดย เมื่อยมโดยถูกประกอบสร้างให้เป็นหญิงทั้งดงามและมีเสน่ห์ดึงดูดใจเพศตรงข้าม แม้กระทั่งเจ้ากรุงจีนก็ยังทรงลืมนำไปถึงความเป็นกษัตริย์ที่ดี ดังที่บรรยายว่าเมื่อเจ้ากรุงจีนทรงพบนางก็ตกตะลึงในความงามและไม่สามารถควบคุมพระองค์ได้ ดังความว่า

แสนกระเห่อ

กงจีนชเรื้อศอกระสันแสนปั่นป่วน

ยิ่งผลพักตรก็ยิ่งรักสักทรวงชวน

ไซ้เซหวลขึ้นคฤหาเบ่งบำบอง

(บทละครเรื่องเจ้าลาย หน้า ๑๓๖)

ข้อความนี้อธิบายได้ว่าเมื่อเจ้ากรุงจีนทอดพระเนตรเห็นมโดยแล้ว ทรงลืมพระองค์และทรงแสดงกิริยาที่ไม่สมควร เช่น ทรงชะเง้อ พระศอสัน ปั่นป่วนพระทัย และทรงไม่สามารถควบคุมพระองค์ได้ หลังจากนั้นทรงหลงใหลมโดยจนขาดสติ ทรงใช้อำนาจความเป็นชายผู้ซึ่งอยู่เหนือคนทั้งปวง มาบีบบังคับมโดย การใช้อำนาจของพระองค์จึงเป็นการละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์ และมโดยจำต้องยอมแพ้แก่อำนาจนั้น

หากเปรียบเทียบเรื่องตาม่องล่ายกับเจ้าลายในด้านมุมมองเรื่องสิทธิความเป็นมนุษย์กับศักดิ์ศรีความเป็นหญิง จะเห็นว่าในเรื่องตาม่องล่าย มโดยถูกละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์อย่างรุนแรงกว่าเรื่องเจ้าลาย เห็นได้จากการที่ตาม่องล่ายผ่านางเพื่อระบายโทสะขณะที่ทะเลาะกับภรรยา และมโดยไม่สามารถเรียกร้องสิทธิความเป็นมนุษย์กับศักดิ์ศรีความเป็นหญิงได้ แต่ในเรื่องเจ้าลาย มีการละเมิดสิทธิความเป็นมนุษย์เมื่อางวามะวิดขึ้นใจมโดยและเจ้ากรุงจีนบีบบังคับมโดยให้อภิเษกด้วย แต่มโดยก็เรียกร้องสิทธิความเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีของความเป็นหญิง เห็นได้จากการไม่ยอมเป็นภรรยาางวามะวิดและการปฏิเสธเจ้ากรุงจีน แต่ในที่สุดนางก็ไม่สามารถต้านอำนาจของเจ้ากรุงจีนได้ จึงทำให้ต้องกระทำอัตวินิบาตกรรม

บทสรุป

บทละครเรื่องเจ้าลายเสนอภาพผู้หญิงที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชาย ซึ่งมีทั้งการใช้อำนาจเหนือร่างกายและความรุนแรงทางเพศ การกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นภายใต้

กรอบความคิดชายเป็นใหญ่ แม้ผู้หญิงจะมีข้อต่อต้านอำนาจของผู้ชาย เช่น เรียกร้องสิทธิความเป็นมนุษย์และศักดิ์ศรีความเป็นหญิง แต่ก็ทำได้ยากเพราะเกรงอำนาจของผู้ชาย ตัวละครหญิงจึงมีลักษณะแบบตายตัว (typified characters) คือ เป็นกุลสตรี เป็นภรรยาที่ดี และเป็นบุตรที่กตัญญู ทั้งนี้เพราะต้องการอาศัยร่มเงาของครอบครัวซึ่งมีตัวละครชายผู้เป็นสามีและบิดาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำและหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นตัวละครหญิงจึงเชื่อว่าการทำตามคำสั่งของหัวหน้าครอบครัวย่อมทำให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้

นอกจากนี้มายาคติอันเป็นผลจากความเชื่อที่สังคมสร้างขึ้น ได้มีส่วนสำคัญต่อบทบาทของหญิง เมื่อมีการปกครองแบบใช้อำนาจภายในครอบครัว ตัวละครหญิงทำท่าว่าจะลุกขึ้นสู้ แต่ก็ไม่กล้าก้าวร้าวต่อหัวหน้าครอบครัว ดังจะเห็นได้จากการที่ยมโดยรอดพ้นจากการคลุมถุงชนนั้น เกิดจากความบังเอิญที่พลั้งมือฆ่างามะชีวิตตาย มิได้เกิดจากการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิเหนือร่างกายของตนจากบิดาของนาง ดังนั้นตัวละครหญิงจึงมีบทบาทตามกรอบจำกัดเดิม ๆ เท่านั้น

จึงอาจกล่าวได้ว่า แม้ว่าจะมีการเพิ่มคุณค่าความเป็นหญิงในด้านสิทธิความเป็นมนุษย์ แต่ถึงกระนั้นตัวละครชายก็ยังมีสถานะที่เหนือกว่าตัวละครหญิง ทั้งนี้เพราะตัวละครหญิงต้องตกอยู่ภายใต้ร่มเงาของครอบครัวที่มีผู้ชายเป็นใหญ่อยู่นั่นเอง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กอบกุล อิงคุทานนท์. **ศัพท์วรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จรจัด, ม.ป.ป.
- กุสุมา รัชชมนี. **วรรณสารวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : แมคคำผาง, ๒๕๔๗.
- ทวีศักดิ์ ปิ่นทอง. **วรรณคดีกับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๔.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. “ผู้หญิงและอำนาจ : การเขียนแบบผู้ชาย” ใน **สตรีศึกษา ๑**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๕๑.
- นพพร ประชากุล. “คำนำเสนอบทแปล” ใน **มายาคติ สรรนิพนธ์จาก Mythologies ของ Roland Barthes**. กรุงเทพมหานคร : คบไฟ, ๒๕๔๙.
- _____. แนวคิดสกุล “สตรีนิยม” (Feminism) ใน **ยอกอักษร ย้อนความคิด เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อ่าน, ๒๕๕๒.
- นราธิปประพันธ์พงศ์, พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระ. **เจ้าลาย**. พระนคร : อักษรนิติ, ๒๔๗๑.
- พลากร เจียมธีระนาถ. วาทกรรมชายเป็นใหญ่ในภาพยนตร์ไทยที่ให้ความสำคัญแก่สตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาการภาพยนตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๔๕.
- รื่นฤทัย สัจจพันธุ์. **กวีนิพนธ์ไทยร่วมสมัย : บทวิเคราะห์และสรรนิพนธ์**. กรุงเทพมหานคร : สยาม, ๒๕๔๔.
- วรรณ ทอสิมา. มโนทัศน์เรื่องความเป็นชายขอบในทฤษฎีสตรีนิยมแนวจุดยืนสตรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙.
- วราณี ภูริสินสิทธิ์. **สตรีนิยม : ขบวนการอุดมคติแห่งศตวรรษที่ ๒๐**. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๕.
- วิภา กงกะนันทน์ และคณะ. **ตามองล่าย นิทานพื้นบ้านจังหวัดประจวบคีรีขันธ์**.

วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๒ ก.ค.-ธ.ค. (๒๕๕๖) ๑๕๙

กรุงเทพมหานคร : ด้านสุทธาการพิมพ์, ๒๕๔๙.

สุกัญญา หาญตระกูล. “ประชาธิปไตย : การกระจายอำนาจทางเพศ.” ใน ผู้หญิงกับอำนาจที่จะแปรเปลี่ยน. ๗๔-๙๓. กอบกุล อิงคุทานนท์, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๓๗.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย ค่านิยม ครอบครัว ศาสนา ประเพณี. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๓.

สุภาวค์ จันทวานิช. ทฤษฎีสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

เสนาะ เจริญพร. ผู้หญิงกับสังคมในวรรณกรรมไทยยุคทองสุขุ. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๘.

อมรา พงศาพิชญ์. บรรณาธิการ. เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

ภาษาอังกฤษ

Selden, Roman. A reader's Guide to Contemporary Literary. 2nd ed. Great Britain : Billing and Son Ltd., 1989.

Turner, Bryan. Orientalism, Postmodernism and Globalism. London : Routledge, 1994.

